

“ҲУҚУҚ ИЖОДКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ”.

Давлат-ҳуқуқий фанлар ва инсон

ҳуқуқларини таъминлаш кафедраси

ўқитувчиси майор Қодирова Камола Тохиржоновна

Аннотация

Ушбу мақолада ҳуқуқ ижодкорлиги жараёнида фуқаролик жамияти институтларининг ўрни ва вазифалари таҳлил қилинган. Фуқаролик жамияти институтлари – нодавлат нотижорат ташкилотлар, ОАВ, касаба уюшмалари, жамоат бирлашмалари ва бошқалар – жамият манфаатларини ифода этиб, қонунлар қабул қилинишида иштирок этиши ва ҳуқуқий нормаларнинг такомиллашувига таъсир кўрсатиши мумкин. Мақолада, шунингдек, уларнинг ҳуқуқий ижодиятдаги иштироки учун зарур бўлган ҳуқуқий механизмлар, шароитлар ва халқаро тажрибалар ҳам таҳлил қилинади.

Калит сўзлар

Ҳуқуқ ижодкорлиги, фуқаролик жамияти, нодавлат нотижорат ташкилотлар, жамоатчилик иштирокини таъминлаш, ҳуқуқий нормалар, қонунчилик ташаббуси, ҳуқуқий демократия, ижтимоий шериклик.

Ҳуқуқ ижодкорлиги — бу янги ҳуқуқий нормаларни яратиш, мавжудларини такомиллаштириш ёки уларни бекор қилиш жараёнидир. У қуйидаги асосий босқичларни ўз ичига олади:

- Қонунчилик ташаббуси

- Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш
- Муҳокама ўтказиш
- Парламентда кўриб чиқиш ва қабул қилиш
- Имзолаш ва эълон қилиш

Фуқаролик жамияти институтлари ушбу жараённинг деярли барча босқичларида ўз ўрнига эга бўлиши мумкин. Фуқаролик жамияти — бу давлатдан мустақил, фуқароларнинг эркин бирлашмалари ва ташаббусларини ифодаловчи жамият тизими бўлиб, унинг асосий субъектлари қуйидагилар ҳисобланади:

- Нодавлат ноижорат ташкилотлари (ННТ)
- Жамоат бирлашмалари
- Оммавий ахборот воситалари
- Касаба уюшмалари
- Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари

Фуқаролик жамияти институтлари қонун лойиҳалари юзасидан фикр билдириш, таҳлил қилиш, таклифлар киритиш орқали ҳуқуқ ижодкорлигида бевосита иштирок этиш имкониятига эгадир.

Фуқаролик жамияти институтлари ҳуқуқ ижодкорлиги жараёнида фаол иштирок этиши орқали қабул қилинаётган ҳуқуқий нормаларнинг шаффофлиги, самарадорлиги ва жамият эҳтиёжларига мослигини таъминлашда муҳим ўрин тутди.

Улар қонунчилик фаолиятида қуйидаги шаклларда иштирок этади:

Қонун лойиҳаларини ишлаб чиқиш жараёнида жамоатчилик муҳокамалари ўтказиш – демократик ҳуқуқий давлатнинг муҳим белгисидир. Мазкур жараёнда ННТлар, жамоат бирлашмалари, касаба уюшмалари, фуқаролар фаол иштирок этиб, лойиҳаларга реал ҳаётдан келиб чиққан таклифларини бериш имкониятига

эга бўладилар. Бу, ўз навбатида, қабул қилинаётган нормаларнинг ижтимоий аҳамиятини оширади.

Айрим давлатларда фуқаролар ёки уларнинг бирлашмалари мустақил қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга. Ўзбекистонда тўғридан-тўғри бундай ҳуқуқ мавжуд бўлмаса-да, амалиётда жамоатчилик томонидан қонунчилик органларига таклиф ва ташаббуслар йўллаш имкони яратилган. Масалан, «Менинг фикрим» портали орқали фуқаролар ҳуқуқий ташаббуслар билан чиқишлари мумкин.

Фуқаролик жамияти институтлари томонидан амалга ошириладиган жамоатчилик назорати ҳуқуқ ижодкорлигида қабул қилинган меъёрий ҳужжатларнинг ҳаётдаги таъсирини баҳолашга ёрдам беради. Бу эса кейинчалик уларни такомиллаштириш, амалий тавсиялар ишлаб чиқиш учун ҳуқуқий асос ҳисобланади.

Оммавий ахборот воситалари ва ижтимоий тармоқлар орқали ҳуқуқ ижодкорлиги жараёнлари ҳақида жамоатчиликни хабардор қилиш ҳам фуқаролик жамияти институтларининг муҳим вазифаларидан биридир. Бу жараёнда фуқароларнинг ҳуқуқий фаоллигини ошириш ҳамда жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтиришга эришилади.

Ривожланган демократик давлатларда фуқаролик жамияти субъектлари қонун лойиҳаларини тайёрлашда тўғридан-тўғри иштирок этадилар. Германия, Франция, Канада ва бошқа мамлакатларда ННТлар парламент кўмиталари муҳокамаларига эксперт сифатида таклиф этилади, ҳуқуқий хулосалар тақдим этади ва ҳатто қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлади. БМТ, ЕХХТ каби халқаро ташкилотлар ҳам фуқаролик жамиятини қонунчилик жараёнларига жалб қилишни демократик жараённинг ажралмас қисми сифатида кўради.

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда фуқаролик жамияти институтларининг қонун ижодкорлигидаги иштирокига кенг йўл очилмоқда. Айниқса, 2018 йилдан кейинги ислохотлар натижасида жамоатчилик муҳокамалари ҳуқуқий асосда жорий этилди. Қонунчилик палатаси, Сенат ва тегишли

вазирликлар ҳузурида жамоатчилик кенгашлари фаолият юритмоқда. Шу билан бирга, амалиётда бу жараёнлар ҳануз тўлиқ самара бермаяпти. Фуқаролик жамиятининг кўпгина субъектлари ҳуқуқий билимлар, моддий ва ташкилий ресурслар етишмаслиги сабабли бу жараёнларда етарлича иштирок эта олмаяпти.

Фуқаролик жамияти институтларининг ҳуқуқ ижодкорлигида самарали иштирокини таъминлаш мақсадида қуйидаги таклифларни илгари суриш мумкин:

- **ННТ ва жамоат ташкилотларининг ҳуқуқий салоҳиятини ошириш** мақсадида доимий ўқув курслари ва тренинглар ташкил этиш;
- **Қонун лойиҳалари муҳокамаларини мажбурий ва шаффоф тарзда ташкил қилиш** бўйича қонунчилик асосларини кучайтириш;
- **Фуқаролик жамияти ва давлат органлари ўртасида ҳамкорлик платформаларини кенгайтириш**, жумладан, онлайн муҳокамалар, форумлар ва эшитувлар ташкил этиш;
- **Фуқароларнинг ҳуқуқий фаоллигини ошириш** учун ОАВ ва таълим муассасалари орқали кенг қамровли ахборот-тарғибот ишларини олиб бориш;
- **Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқини кенгайтириш**, жумладан, йирик жамоат бирлашмалари орқали қонунчилик органларига расмий таклифлар киритиш имкониятларини қонун билан мустаҳкамлаш.

Хулоса

Фуқаролик жамияти институтларининг ҳуқуқ ижодкорлигидаги иштироки – демократик ҳуқуқий давлат қуришда муҳим омил ҳисобланади. Бу институтлар қонун лойиҳаларининг сифатли ва амалий бўлиши, фуқароларнинг ҳақиқий эҳтиёжларини ифода этиши учун кўприк вазифасини бажаради. Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар фуқаролик жамиятининг ҳуқуқ ижодкорлигидаги ўрнини мустаҳкамлашга қаратилган бўлиб, мазкур мақсадларга эришиш учун юқорида баён этилган тавсиялар амалий аҳамият касб

этади. Фуқаролик жамияти ва давлат органлари ўртасидаги ҳамкорлик қанчалик мустаҳкам бўлса, қонунчилик тизими шунчалик самарали ва халқчил бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2023.
2. Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги Қонуни.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Жамоатчилик назорати тўғрисида»ги Қонуни.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Қонунчилик ташаббуси тўғрисида»ги Қонуни.
5. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Т.: Маънавият, 2008.
6. Саидов А.Х. Инсон ҳуқуқлари ва фуқаролик жамияти. – Т.: Адолат, 2016.
7. Тажиев А.Т. Ҳуқуқ ижодкорлиги назарияси. – Т.: TDYUU нашриёти, 2020.
8. Хабермас Ю. Фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий демократия. – Москва, 2015.
9. OSCE. Civil Society Participation in Law-Making Processes. – Vienna, 2018.
10. BMT. Rule of Law and Civil Society Engagement. – New York, 2017.